

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

LII год. од изласка
XXIX год. непрекидног издажења

Нови Сад, април, 1980.
Број 4

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Јован А. Јерковић

Одговорност продавца за материјалне недостатке ствари

Иван Кркљуш

Уговор о коришћењу стана и уговор о закупу стана

Др Лазар Малешевић

Ослобођење од казне према југословенском кривичном законодавству

ПРИКАЗ

Мр Тодор Ачански

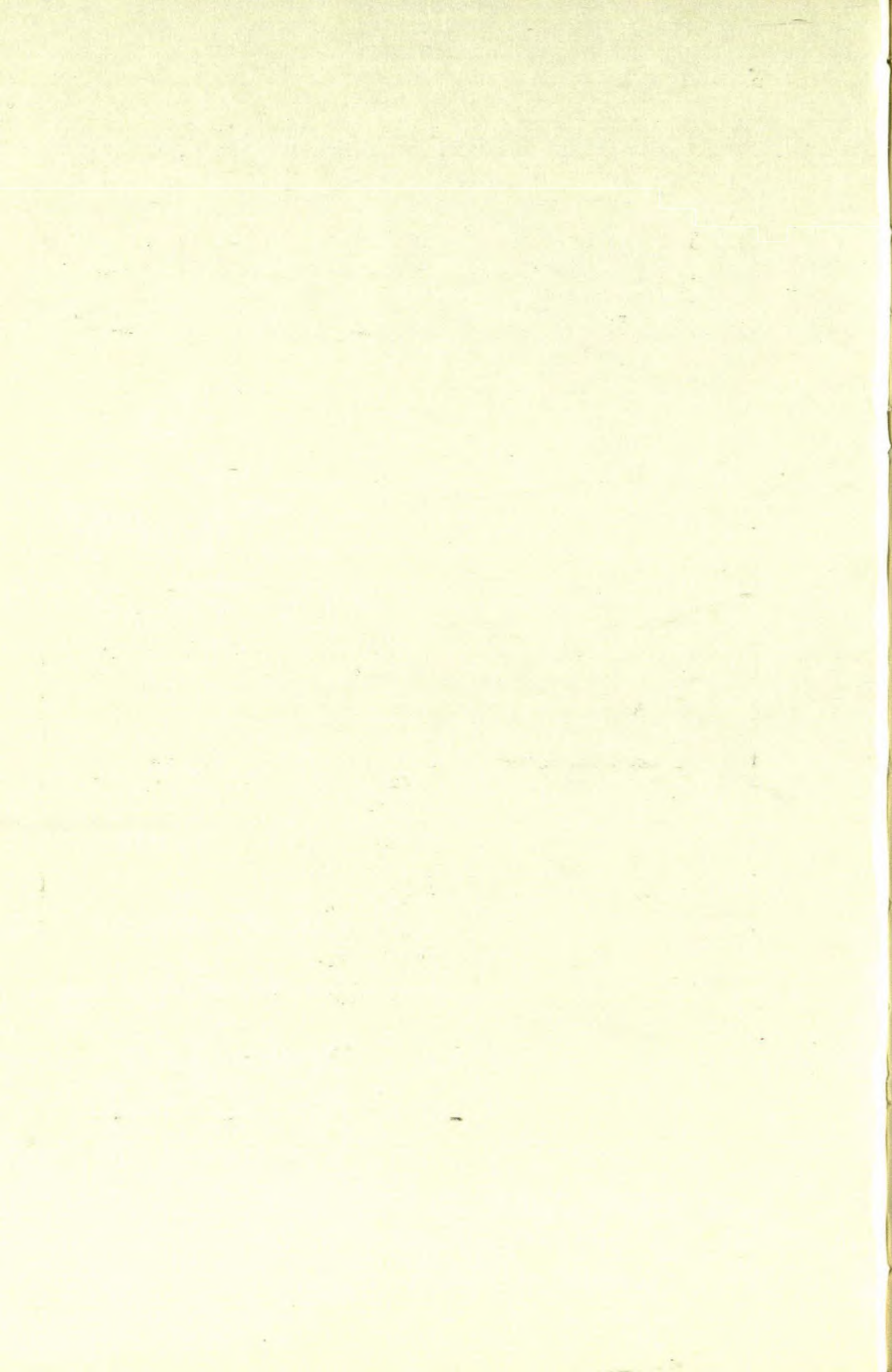
Др Слободан Перовић: „Облигационо право“, књига прва

СУДСКА ПРАКСА

Из Билтена судске праксе

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

LII год. од изласка
XXIX год. непрекидног издажења

Нови Сад, април, 1980.
Број 4

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Јован Л. Јерковић
судија Врховног суда Војводине

ОДГОВОРНОСТ ПРОДАВЦА ЗА МАТЕРИЈАЛНЕ НЕДОСТАТКЕ СТВАРИ

За категорију уговора са накнадом (теретних уговора), а то су у пракси најчешће уговори о купопродаји, важи једно специфично начело имовинског права које се манифестује у томе, што се и по дефинитивној реализацији таквих уговора продужава њихово правно дејство. Узимајући као типичан пример уговор о купопродаји наведено начело се у основи огледа у одговорности продавца за материјалне (квантитативне односно квалитативне) недостатке продате ствари. Оно има за циљ да се обезбеди заштита економских интереса уговорних страна (продавца и купца), а посебно купца ствари. То се испољава у тенденцији економске равнотеже с обзиром на постизање крајњих користи уговорних страна у корелацији еквивалентног односа њихових обостраних престација. Стога обе наведене врсте материјалних недостатака продате ствари повлаче значајне последице по односе продавца и купца, које под извесним законом одређеним условима за њих стварају строго одређене обавезе и права (начело једнаке вредности давања — види чл. 15. и 121. ЗОО).

Нови Закон о облигационим односима (даље ЗОО), који је ступио на снагу 1. октобра 1978. године, детаљно је регулисао институт одговорности продавца за материјалне недостатке ствари, што је уједно и узето као основна тема овог чланка.

Услови за одговорност продавца

Да би дошло до одговорности продавца према купцу за материјалне недостатке ствари (робе) потребно је по чл. 478. ЗОО, изузимајући незнатне недостатке, да су у алтернативи испуњени један од следећих услова:

1. фактичко постојање одређеног материјалног недостатка продате ствари у часу прелаза ризика на купца¹ без обзира да ли му је то било познато, или

2. постојање одређених материјалних недостатака ствари, но уз посебан услов да су они директна последица узрока који је постојао пре преласка ризика на купца, а појавиле су се после тога. То значи да се недостатак ствари мора појавити после преласка ризика на купца и да је непосредна последица одређеног узрока који је постојао пре тог момента. Сасвим је разумљиво да материјални недостатак ствари не може настати сам од себе, већ је увек последица одређеног узрока без обзира да ли се ради о симултаности узрока и последице или је настајање ове каузалне везе везано за одређен протек времена. Стога је код овог услова одговорности продавца битно да је недостатак ствари проузрокован дејством одређеног фактора, који је постојао пре преласка ризика на купца (нпр. оштећење ствари као последица грешке у производњи и сл.). Овај други услов за одговорност продавца у односу на правила имовинског (облигационог) права која су се примењивала у досадашњој пракси редовних судова представља значајну новину², јер су по тим правилима за право тражења обавезне заштите од физичких недостатака ствари у односу на преносиоца ствари морали бити кумулативно испуњени ови услови:

1. ствар је морала имати неки физички недостатак (ману),
2. тај недостатак је требао да буде скривен, и
3. дотични недостатак ствари морао је постојати у моменту предаје ствари прибавиоцу.

Према изложеном може се одмах закључити да је по ранијим правилима имовинског права и сада важећем закону о облигационим односима у суштини задржана идентична солуција у погледу основног услова за постојање одговорности продавца, који се састоји у неопходној чињеници да ствар мора имати неки материјални недостатак. Свакако да за одговорност продавца не долази у обзир постојање било каквог материјалног недостатка ствари, већ то мора бити само законом дефинисани недостатак. Због тога чл. 479. ЗОО одређује када постоје релевантни материјални недостаци ствари и сврстава те недостатке у ове четири категорије:

1. Ако ствар нема потребна својства за њену редовну употребу или за промет. То значи, да ако странке нису посебно

¹ Време прелаза ризика на купца — види чл. 456, 457, 472. ЗОО.

² Такав је услов одговорности као изузетак био предвиђен код продаје стоке — пар. 924. и 925. ОГЗ.

уговориле квалитете односно својства ствари, односно ако иста нису одређена посебним прописима, онда продата ствар мора имати својства која су потребна за њену редовну употребу односно промет, јер у противном постоји материјални недостатак као основни услов за одговорност продавца. При томе се узима постојање претпоставке у односу на продавца да је знао, односно да је према датим околностима био дужан да зна за својства продате ствари, која су потребна за њену редовну употребу, односно промет.

2. Ако ствар нема потребна својства за нарочиту употребу за коју је купац прибавља, а то је било познато продавцу или му је морало бити познато. За разлику од претходног случаја овде не постоји таква претпоставка знања на страни продавца те нарочите сврхе ради које је купац прибавио ствар, па стога за случај спора у том погледу терет доказивања лежи на купцу.

3. Ако ствар нема својства и квалитете који су изричито или прећутно уговорени односно прописани посебним прописима.

4. Ако ствар није саобразна са узорком или моделом када је уговарање квалитета (одлика) ствари извршено таквим начином, осим ако су узорак или модел показани купцу само у циљу обавештења.

Недостаци за које продавац не одговара

Као изузетак од одредаба чл. 478. које прописују услове одговорности продавца за недостатке ствари у чл. 480. предвиђено је као изузетак да продавац не одговара за оне недостатке из тач. 1. и 3. чл. 479. ако су ти недостаци купцу били познати у моменту склапања уговора, односно нису му могли остати непознати. При томе закон полази од претпоставке да нису могли остати непознати купцу они недостаци, које би брижљиво лице са просечним знањем и искуством лица истог занимања и струке као купац могло лако опазити при уобичајеном прегледу ствари. Повезано с тим треба посебно указати на промет робе на мало у којем се најчешће не појављују као купци лица истог занимања односно струке као продавац, па се стога поставља питање да ли и у таквим случајевима продаје робе на мало треба поћи од наведеног критерија у односу на купца. Из практичног искуства је познато да купац робе на мало по правилу прегледа робу и најчешће уочава одређене недостатке или би их са потребном пажњом могао запазити. Зато сматрамо да се у случају продаје робе на мало са материјалним недостацима купац на њих не би могао доцније позивати, осим ако су у питању скривене мане. Ипак, продавац у сваком случају одговара и за оне недостатке које је купац могао лако опазити, ако је изјавио да ствар нема никакве недостатке или да има одређене квалитете.

У закону је одређен и посебан случај у којем се потпуно искључује одговорност за недостатке ствари, а то се односи на имаоца чија је ствар продата на принудној јавној продаји (чл. 487).

Уговорно ограничење или искључење продавчеве одговорности за материјалне недостатке ствари

Поред случајева у којима продавац не одговара за недостатке ствари у закону је предвиђена и начелна могућност за уговарање да ограниче или сасвим искључе одговорност продавца за недостатке ствари. Коришћење ове законске могућности, међутим, није препуштено диспозицији уговорача без икаквог ограничења и последица. Зато је изричито прописано да је ништава уговорна одредба о ограничењу или искључењу продавчеве одговорности ако је недостатак ствари био познат продавцу, а он о њему није обавестио купца, односно када је продавац наметнуо такву уговорну одредбу користећи свој посебан монополски положај (чл. 486. ст. 1—2). Ако се купац у оквиру ове законске могућности одрекао права за раскид уговора због недостатка ствари, задржава у том случају сва остала права која му због тих недостатака по закону припадају према продавцу (ст. 3. истог члана), о чему ће у даљем излагању бити више речено. Посматрано са практичког аспекта примена ове начелне законске могућности о ограничењу или искључењу одговорности продавца за материјалне недостатке ствари наводи на мишљење да се њоме треба што мање служити. Њена олака употреба и шира примена у пракси може имати за последицу повећање броја случајева закључења штетних уговора, посебно у привреди. Не треба посебно наглашавати какве су реперкусије таквих уговора, не само у погледу штете која може настати за купца, већ и одговорности уговорача укључујући ту и кривичну одговорност лица које је као представник купца склопило уговор са наведеном уговорном клаузулом (види чл. 102. Кривичног закона САРВ — Сл. лист САРВ бр. 17/77).

Начин уговарања квалитета ствари

Како појам материјалног недостатка ствари обухвата недостатак у квантитету и у погледу квалитета продате ствари сматрамо за потребно да се нешто поближе каже о самом појму квалитета (одлика) продате ствари. Пре свега уопштено узевши под тим појмом подразумевају се сва она својства дотичне ствари по којима се одређује њен квалитет. По тим својствима разликују се ствари различите врсте, а такође међусобно и ствари исте врсте. Сам по себи квалитет ствари за разлику од квантитета није битан елемент уговора о купопродаји, али се због његове важности по правилу у промету изричито међу странкама уговара, те на тај начин постаје битна компонента уговора. Уговарање одређених квалитета ствари која је предмет купопродаје може се вршити на разне начине, као на пример:

1. Уговарање квалитета по узорку или моделу под којима се подразумева одређена мала количина робе према којој се врши уговарање квалитета. Питање продаје ствари по узорку или

моделу посебно је регулисано одредбама чл. 538. тако, што се врши диференцирање продаје по узорку код уговора у привреди и ван привреде. Ако ствар коју је продавац продао на основу уговора у привреди није саобразна узорку или моделу, онда би у том случају продавац одговарао по прописима о одговорности за материјалне недостатке ствари, док у другим случајевима продавац одговара по прописима за неиспуњење обавезе. Међутим, неће постојати одговорност продавца за недостатке у погледу саобразности продате ствари купцу са узорком, односно моделом, ако га је продавац презентирао купцу само ради обавештења и поближег одређивања својства ствари без обећања саобразности. Та законом утврђена разлика у погледу одговорности продавца недвосмислено указује на потребу прецизног уговарања продаје ствари по узорку или моделу.

2. Може се вршити уговарање квалитета и по спецификацији на тај начин да се у самом уговору, односно његовом анексу, изврши спецификација својства ствари која је предмет продаје, или тако што ће купац накнадно дати спецификацију својства ствари. У потоњем случају ради се о продаји са спецификацијом, која је изричито предвиђена и њени услови ближе одређени у одредбама чл. 539. 300.

3. Такође је могуће уговарање квалитета и по тзв. произвођачкој спецификацији која има за посебну карактеристику то, што је предвиђена посебним прописима — Законом о стандардизацији (Сл. лист СФРЈ бр. 38/77). Организација удруженог рада може донети произвођачку спецификацију о одређеним квалитетима и другим својствима производа за које није донесен Југословенски стандард чија је примена обавезна (чл. 33. тог закона). Стога доношење произвођачке спецификације обавезује организацију удруженог рада да уговарање квалитета врши према квалитетима утврђеним у произвођачкој спецификацији. С тим у вези треба истаћи да се за читав низ производа квалитет одређује према Југословенским стандардима, које доноси Југословенски завод за стандардизацију. Прописе о југословенским стандардима примењује организација удруженог рада у вршењу своје пословне делатности, а од њих могу одступити у погледу производа намењених извозу. Могу одредити и своје стандарде за производе односно радове за које не постоји југословенски стандард, али је њихова примена у том случају за организацију удруженог рада обавезна.³ Сем тога треба напоменути да се квалитет за одређену категорију производа, који су од посебног друштвеног интереса (неки производи намењени извозу)⁴, одређује посебним прописима.

Поред напред изнетих начина уговарања квалитета уговарање је могуће још и путем описивања својства ствари или пу-

³ У односима са иностраним купцима наше организације удруженог рада могу уговарати квалитете и друга својства робе према националном стандарду друге државе.

⁴ Пример: Закон о контроли квалитета пољопривредних и прехранбених производа у спољнотрговинском промету (Сл. лист СФРЈ бр. 28/75).

тем одређених израза уобичајених у промету као што су примерице наведено „прворазредна роба“, „екстра квалитета“, „прима“, „секунда“ и др.

Преглед ствари и обавештења продавца о недостацима

Купац је дужан примљену ствар на уобичајен начин да прегледа или да је да на преглед, чим је то према редовном току ствари могуће (чл. 481. ст. 1). Разлог прописивања такве обавезе за купца је у томе, што на купцу лежи терет доказивања да ствар има недостатака, па је следствено томе у његовом интересу да у објективно најкраће могућем времену изврши преглед ствари и утврди да ли има недостатака. Извршење ове обавезе купца заправо представља ону примарну радњу, која има значај неопходне претпоставке за могућност спровођења законом прописаног поступка у коме би могао да остварује своје право према продавцу због недостатка ствари. У вези са прегледом ствари у пракси могу настати потешкоће у оним случајевима када на купца ризик прелази пре предаје ствари, па стога може доћи до спора међу уговорачима да ли су недостаци настали пре или после прелаза ризика на купца. Да би се избегли такви спорни случајеви држимо да је најбоље могуће решење, ако се странке споразуму да купац обави преглед ствари пре предаје док се налази код продавца, те да заједнички расправе и реше настала адекватна питања у вези са установљеним недостацима ствари.

Ако купац на уредан начин утврди видљиве недостатке ствари дужан је код уговора у привреди⁵ без одлагања да о томе обавести продавца. У закону није ништа решено шта се подразумева под означеним термином „без одлагања“. Само се логичком интерпретацијом може закључити да се тај рок своди и тече од оног момента када је купцу објективно било омогућено да прегледом ствари установи недостатке. Када се ради о уговору ван привреде купац је обавезан да обавести продавца о недостацима у року од 8 дана, који се рачуна од следећег дана после прегледа ствари (робе) или од другог дана када је купац био у могућности да изврши преглед.

У случају када су обе странке биле присутне приликом прегледа ствари купац је дужан да запажене видљиве недостатке одмах саопшти продавцу. Ова обавеза купца постоји без обзира да ли се ради о уговору у привреди или ван привреде, (чл. 481. ст. 2).

Новину у закону представља регулисање питања прегледа ствари и обавештења продавца о недостацима у случају даље отпреме. По чл. 481. ст. 3. када је купац отпремио ствар даље без претовара, а продавцу је при закључењу уговора била позната или морала бити позната могућност такве отпреме, пре-

⁵ Појам уговора у привреди — види чл. 25. ст. 2. 300.

глед ствари се може одложити до приспећа ствари у ново место опредељења. Купац је у таквом случају дужан да продавца обавести о недостацима чим је по редовном току ствари могао за њих сазнати од својих пословних партнера. У тако насталој ситуацији не би било противно закону да купац евентуално овласти свог пословног партнера, да у његово име изврши обавезу обавештавања продавца о недостацима.

С обзиром на законом предвиђену начелну могућност уговорног ограничења односно искључења продавчеве одговорности за материјалне недостатке, то су и напред наведене законске одредбе о роковима у којима је купац дужан да обавести продавца о недостацима диспозитивног карактера. Стога постоји могућност уговарања и другог рока, али је и у таквом случају купац у том уговореном року дужан да обавести продавца о недостацима ствари.

Све што је до сада изнето односи се на обавезу купца о обавештавању продавца о видљивим недостацима ствари, а закон посебно статуира обавезу купца и о обавештавању о скривеним недостацима. Према одредбама чл. 482. купац је дужан без одлагања да обавести продавца о скривеним недостацима код уговора у привреди, а ван привреде у року од 8 дана рачунајући тај рок од дана када је тај недостатак открио. Међутим, не постоји одговорност продавца за скривене недостатке ако се ови покажу након протека 6 месеци од предаје ствари, а изузетно одговара у случају када је уговором одређен дужи рок.

Законом одређени рокови у којима је купац дужан обавестити продавца, било да се ради о видљивим или скривеним недостацима ствари, важе и у случају када је због неког недостатка дошло до оправке ствари, испоруке друге ствари, замене делова и сл., с тим што почињу тећи од предаје ствари односно извршене замене делова и сл. (483).

Сам облик обавештења о недостацима ствари у закону није прописан, а што се тиче његове садржине закон обавезује купца да ближе опише недостатке ствари и уједно да позове продавца да прегледа ствар (чл. 484. ст. 1). Имајући у виду да обавештење купца има за сврху детаљно информисање продавца о запаженим недостацима, а евентуално и о самим узроцима тих недостатака, његова садржина у том погледу мора бити таква да обухвата све потребне податке на основу којих се поуздано може сматрати да је продавац довољно обавештен о недостацима. Стога само уопштено навођење у обавештењу да ствар има недостатке (лош квалитет, квалитет одступа од уговореног и сл.), не би било довољно за потпуно информисање продавца и постижање оне сврхе која по закону њиме треба да се постигне. Законска је претпоставка да је купац извршио своју обавезу о обавештењу продавца иако оно задоцни или уопште не стигне продавцу, ако га је благовремено послао продавцу препорученим писмом, телеграмом, или на неки други поуздан начин (чл. 484. ст. 2). Теме је регулисано питање снашање ризика за случај задоцњења или загубљења купчеве обавести о недостацима тако да тај ризик сноси продавац.

Последице пропуштања благовременог обавештења о недостацима ствари

Пропуштање купца да благовремено тј. у законском року обавести продавца о недостацима ствари има за последицу губитак права које му по том основу припада према продавцу, (чл. 481. и 482). Услед тога достављање обавештења продавцу после законом одређеног рока нема никаквог правног дејства, али и поред оваквих ригорозних последица закон предвиђа изузетак у случају ако је продавац знао за недостатке ствари. Стога је одредбама чл. 485. изричито прописано да купац не губи право да се позове на неки недостатак и кад није извршио своју обавезу да у закону одређеном року обавести продавца о постојању видљивих недостатака, као и када се недостатак показао тек по протеку 6 месеци од предаје ствари (скривени недостатак), ако је продавцу тај недостатак био познат или му није могао остати непознат. Овакво законско решење је израз начела савесности и поштења (чл. 12) по коме су учесници у заснивању облигационих односа и остваривању права и обавеза из тих односа дужни да се придржавају тог начела. У изложеном случају продавац је поступио противно наведеном начелу, јер му је био познат недостатак ствари односно није му могао постати непознат, али је ипак купцу продао и предао ствар као да је без недостатка, па је зато одговоран купцу и поред његовог пропуштања да га у законском року обавести о недостацима ствари.

Како су законске норме којима су одређени рокови у којима је купац дужан да обавести продавца о недостацима ствари диспозитивног карактера, мишљења смо да продавац може прихватити и неблаговремено купчево обавештење о недостацима мотивисан пословним и другим разлозима. Продавац то може учинити изричито или прећутно упуштањем у оцењивање основаности купчевог обавештења без посебног ограђивања указивањем на неблаговременост купчевог обавештења. Уколико из такве ситуације међу странкама дође до спора суд је дужан да утврди, да ли је купчево обавештење уследило у законском року и зависно од тога да одлучи да ли купац губи или не право које му припада по основу одговорности продавца за материјалне недостатке ствари.

Права купца због материјалног недостатка ствари

Према чл. 488. ст. 1. купац који је благовремено и уредно обавестио продавца о недостацима ствари по свом избору може остваривати следећа права:

1. Захтевати од продавца да недостатак уклони или да му преда другу ствар, што представља захтев за испуњење уговора, који је продавац дужан да изврши у разумном року зависно од околности конкретног случаја. Ако купац не добије захтева-

но испуњење уговора у разумном року он задржава право да раскине уговор или да снизи цену, (чл. 489).

2. Захтевати снижење цене (*actio quanti minoris*), које се врши према односу између вредности ствари без недостатка и вредности ствари са недостатком (чл. 498). Купац који је већ једном постигао снижење цене због постојања недостатка ствари може раскинути уговор или захтевати ново снижење цене ако се накнадно открије неки други недостатак (чл. 489). Тај други недостатак је скривени недостатак ствари, који је постојао још у време предаје, али га купац није могао открити уобичајеним прегледом. У приказаном случају купац своје право на раскид уговора, односно ново снижење цене може остваривати ако није протекао рок од 6 месеци за обавештење продавца о том новооткривеном недостатку.

3. Захтевати раскид уговора (*actio redhibitoria*), али је за реализацију овог права купца потребно да буду испуњени законом прописани посебни услови и то:

а) претходно остављање продавцу накнадног примереног рока за испуњење уговора (чл. 490. ст. 1). Изузетно и без остављања овог накнадног рока купац може раскинути уговор само у два случаја према одредби чл. 490. ст. 2.

Први је ако му је продавац након обавештења о недостацима саопштио да неће испунити уговор, јер је тада очигледно да се накнадним роком неће постићи очекивана сврха.

Други је ако из околности конкретног случаја очигледно произилази да продавац неће моћи испунити уговор ни у накнадном року.

Ако продавац у накнадном року не испуни уговор, исти се раскида по самом закону (*ipso iure*), али га купац може одржати на снази ако без одлагања изјави продавцу ту своју намеру (чл. 491). Таквом својом изјавом продавцу купац по самом закону спречава раскид уговора и континуирано одржава стање у којем се продавцу омогућује испуњење уговора.

б) Уколико је у питању ствар са делимичним недостацима тј. када само део продате ствари има недостатке или кад је предат само део ствари, односно мања количина од уговорене купац под условима наведеним под тач. а) може раскинути уговор само у погледу дела који има недостатке или само у погледу дела или количине која недостаје (чл. 492. ст. 1). Право на раскид целог уговора припада купцу само у том случају ако уговорена количина или предата ствар чини целину, или купац има оправдан интерес да прими уговорену ствар или количину у целини, (чл. 492. ст. 2. — нпр. продаја саставних делова за одређене уређаје, одређене гарнитуре ствари и сл.), па услед тога се не може постићи она основна сврха уговора.

в) Када је једним уговором и за једну цену продато више ствари или једна skupина ствари, па само неке од њих имају недостатке, купац може раскинути уговор само у погледу тих ствари, а не и осталих (чл. 494. ст. 1). Ако те ствари чине такву целину да би њихово раздвајање било штетно купац може рас-

кинути цео уговор. Уколико ипак изјави да раскида уговор само у погледу ствари са недостатком тада продавац са своје стране може раскинути уговор (чл. 494. ст. 2).

г) Питање права купца на раскид уговора закон регулише и у односу на оне случајеве када је он у немогућности да изврши враћање ствари, а то је његова обавеза према продавцу када постави захтев за раскид уговора. Због тога је у чл. 495. ст. 1. и начелно одређено, да купац губи право на раскид уговора због неког недостатка ако није у могућности да врати ствар или да је врати у стању у коме је примио. Од тог начелног правила закон предвиђа као изузетак случајеве у којима купац може остварити раскид уговора (чл. 495. ст. 2—3) мада није у могућности да ствар врати односно да је врати у стању у којем је примио. То су ови случајеви:

1. Кад је ствар потпуно или делимично пропала или оштећена због недостатка који оправдава раскид уговора. То значи да је сам постојећи недостатак ствари проузроковао такво стање, а уједно оправдава купца да раскине уговор.

2. Ако је ствар пропала или оштећена због догађаја који не потиче од купца ни од неког лица за које он одговара. До тога може доћи услед случаја или више силе, за време транспорта и других догађаја који не потичу од купца, али ако је примерице наведено купчев радник непажњом уништи односно оштетно ствар купац не би могао раскинути уговор.

3. Ако је ствар пропала или оштећена због обавезе купца да прегледа ствар. Када је купац приликом прегледа ствари поштујући са пажњом доброг домаћина, односно привредника, а ствар ипак потпуно или делимично пропадне или буде оштећена купац за такво стање не одговара (види чл. 481).

4. Кад је купац пре него што је откривен недостатак потрошио или изменио један део ствари у току њене редовне употребе. Ова ситуација је везана за постојање скривених недостатака ствари (чл. 482).

5. Ако је оштећење или измена ствари без значаја, тако да не смета њеној редовној употреби, купац је у таквом стању може вратити продавцу.

У свим напред приказаним случајевима уз наведена права која припадају купцу због недостатка ствари он према чл. 488. ст. 2. има кумулативно право и на накнаду штете (штета може настати услед чекања отклањања недостатка ствари, замене ствари, неупотребе ствари, набавке других ствари и сл.). Продавац одговара купцу и за посебан вид штете који је због недостатка ствари претрпео на својим другим добрима и то по општим правилима одговорности за накнаду штете.

Напред поменута права купца због недостатка ствари гасе се по истеку једне године рачунајући од дана одашиљања обавештења продавцу, те због протеча тог рока купац тужбом више не може остваривати своје право према продавцу са изузетком у следећа два случаја:

1. Ако је продавчевом преваром био спречен да употреби своје право због недостатка ствари у року од 1 године, па га зато може користити и доцније, али закон ништа не говори о крајњем року у којем купац може остваривати своје право према продавцу. Да ли је то даљи рок од 1 године рачунајући од дана сазнања за продавчеву превару или трогодишњи рок застарелости из чл. 374. односно рок у смислу чл. 377. ако продавчева превара уједно представља кривично дело.

2. Ако је купац против продавчевог захтева за исплату цене истакао приговор са својим захтевом да се цена снизи или да му се накнади штета. Такав захтев купац може поставити све дотле док због застарелости продавцу буде онемогућено да реализује наплату свог потраживања, (трогодишњи рок).

У случају када је купац изгубио право да раскине уговор због немогућности враћања ствари или враћања у стању у коме је примио, он задржава остала права која му даје закон због постојања неког недостатка ствари (чл. 496). Свакако да купац не може увек остварити сва остала права, већ од околности сваког конкретног случаја зависи које право од тих осталих права може реализовати. Тако на пример ако је ствар пропала купац не може тражити замену ствари, него има само право на тражење снижења цене и накнаду штете.

Када купац оствари право на раскид уговора то производи исто дејство као и у случају раскида двостраних уговора због неиспуњења (чл. 497. ст. 1). У чему се огледа то дејство поближе је регулисано одредбама чл. 132. 300. Поред тога купац дугује продавцу накнаду за користи од ствари и кад му је немогуће да је врати целу или њен један део (чл. 497. ст. 2), али само у том случају када је стварно имао користи од ствари.

И на крају треба истаћи да је у закону у оквиру института одговорности продавца за материјалне недостатке ствари регулисан и случај када је продавац дао купцу већу количину робе, који је у неку руку атипичан и одудара од осталих законом предвиђених случајева у којима постоји одговорност продавца за материјалне недостатке ствари. Могућност такве појаве закон предвиђа само код уговора о продаји у привреди, а према чл. 493. ст. 1. већа количина постоји онда кад је продавац дао већу количину ствари одређених по роду (генеричних ствари), него што је било уговорено. Уколико купац у разумном року не изјави да одбија вишак сматра се да је примио и тај вишак (види чл. 42), па је дужан да га плати по истој уговореној цени. За случај да купац одбије пријем вишка продавац је дужан да му накнади штету. Из овога следи да се давање веће количине ствари од уговорене у суштини сматра понудом у погледу те разлике која прелази уговорену количину (види чл. 32), а таква претпоставка отпада у случају ако је продавац грешком односно непажњом отпремио ту већу количину. Уколико купац одбије пријем вишка, као што је већ речено, продавац је дужан да му накнади штету која за њега може настати због трошкова истовара, чувања, враћања вишка и стога та штета има карактер вануговорне штете.

Иван Кркљуш

УГОВОР О КОРИШЋЕЊУ СТАНА И УГОВОР О ЗАКУПУ СТАНА

Уводна напомена

Закон о стамбеним односима САП Војводине ступио је на снагу 26. новембра 1974. године — у даљем тексту Закон — а сада се поново налази пред изменама и допунама. Дилеме које постоје и које су везане за шире друштвено-економске реперкусије сигурно ће захтевати студиозније анализе не само правних, већ и друштвених фактора. Но, независно од решења која ће будуће новеле заузети — јер је интегрални закон, сматрамо, онакав какав је, у складу са данашњим степеном развитка друштва и његове способности да радним људима обезбеди услове становања — мишљења смо да има места анализи досадашњих инструмената — уговора — који регулишу питања у вези коришћења стана, или дела стана.

Ова анализа може допринети прецизнијим формулацијама материје коју разматрамо.

Уговори по Закону

Закон предвиђа три врсте уговора који имају реперкусију на коришћење стана. То је, пре свега, уговор о коришћењу стана, уговор о закупу стана и уговор о коришћењу дела стана носиоца станарског права, тзв. подстанарски уговор.

Уговор о коришћењу стана може бити само правно-технички инструмент у вези са правима и обавезама поводом коришћења стана, а исто тако може бити и конститутивни фактор, материјално-правна претпоставка од које зависи право да једно лице трајно користи стан.

Уговор о закупу стана је нова стамбено-правна категорија, па ћемо и о овом уговору говорити посебно. Уговор о подстанарском односу није, у суштини, претрпео никакве измене, али је од интереса, само ради систематичности, указати и на њега, с обзиром на материју која ће бити предмет овога чланка.

Најпре ћемо карактер и дејство овог уговора испитати из аспекта члана 39. Закона који предвиђа закључење овог уговора између лица које је добило стан на коришћење и заједнице становања, а на основу решења даваоца стана на коришћење.

Овај уговор регулише односе у вези коришћења стана, дакле, оне односе који проистичу из већ оствареног права на законито усељење у стан. Одмах морамо напоменути да овај уговор, ако се и не закључи, нема никаквих негативних реперкусија на само право на коришћење стана. Ради тога је и правно недограђена дефиниција станарског права дата у члану 2. Закона, где се каже: „Грађанин који се усли у стан у друштвеној својини, на основу уговора о коришћењу стана, стиче право да тај стан трајно користи ради задовољавања личних и породичних потреба под условима утврђеним овим законом и да, сагласно посебном закону, учествује у управљању стамбеним зградама (станарско право)”.

Ово не мора бити сасвим тачно, јер је осталим нормама питање станарског права регулисано другачије. Поред тога, грађанин се не усељава у стан у друштвеној својини на основу уговора о коришћењу стана, већ на основу решења даваоца стана на коришћење — члан 32. став 2. Закона.

Станарско право, према томе, стиче се на основу законитог усељења у стан — члан 11. Закона — али легалитет тога усељења није уговор о коришћењу стана, већ решење даваоца стана на коришћење.

У оба случаја, међутим, као услов стицања станарског права предвиђено је и само усељење, јер „ако се носилац станарског права коме је дат стан на коришћење не усли у стан, без оправданог разлога, у року од 30 дана од дана закључења уговора, губи право на усељење” — члан 45. Закона — што значи да је усељење *conditio sine qua* поп станарског права.

И овде је, међутим, пракса створила другачији редослед, јер је прва претпоставка решења о додели стана, затим усељење, и тек на крају уговор о коришћењу стана, што је и нормално, јер се обавезе које проистичу из уговора о коришћењу стана сагледавају тек након усељења свих станара зграде, што је, по правилу, најчешћи случај.

Iustus titulus u modus aquirendi

Према томе, законито усељење у стан представља *iustus titulus* за стицање станарског права, а само усељење у стан представља *modus aquirendi*, док уговор о коришћењу стана није услов за стицање станарског права.

Сам уговор о коришћењу стана постао је тако бланкетаран и тако формуларан, са тако мало воље странака, да је и без

овог уговора тачно предвиђена обавеза носиоца станарског права и пристизање тих обавеза тече уредно и без закљученог уговора. Уосталом, све измене које настану у међувремену, у погледу висине станарине, на пример, обавезују независно од новелирања уговора, независно од накнадног усаглашавања воља носиоца станарског права и заједнице становања.

Административни елементи уговора

Намерно смо акцентирали закупнину и вољу странака, јер ова, по правилу, не зависи од воље странака, већ је одређена одлуком општине.

Уосталом, ако Закон у члану 40. каже да уговор о коришћењу стана нарочито садржи назначење уговорних страна, назначење решења о давању стана на коришћење, место и датум закључења уговора и потпис уговорних страна — као општих одредаба, без којих се уговор не може ни замислити, и не представљају специфичност уговора о коришћењу стана — те ако, даље, номинира да се у уговору фиксирају одредбе о станарини, о коришћењу и одржавању заједничких просторија и уређаја у згради и износ и начин плаћања накнаде, обавезе заједнице становања у погледу одржавања стана, зграда и заједничких уређаја и просторија у згради, одредбе о текућем одржавању стана носиоца станарског права, одредбе о коришћењу других просторија које се не сматрају станом, (гараже и сл.) — онда видимо да су све ове обавезе фиксиране интервенцијом друштвено-политичких органа, да садрже административну компоненту, тако да од уговора као сагласне изјаве воље није остало нарочито много.

Да није тако зар би ти уговори били исти за цео град, за све зграде и за све станове у граду.

Интервенција суда

„Ако носилац станарског права сматра да висина станарине није утврђена сагласно прописима скупштине општине може пре потписивања уговора о коришћењу стана поднети захтев да суд утврди висину станарине.” — члан 42. Закона — што и није неко нарочито утврђивање, будући да суд само решењем усаглашава станарину прописима скупштине општине, дакле само исправља евентуалну грешку органа заједнице становања.

Шта ће бити ако уопште не дође до закључења уговора о коришћењу стана, ако, дакле, после законитог усељења, ни једна од уговорних страна не инсистира на закључењу уговора о коришћењу стана?

Закон, истина, даје овлашћење странкама, да могу тражити да суд, у ванпарничном поступку донесе решење које замењује уговор о коришћењу стана, али само у ситуацијама које се од-

носе на промене титулара носиоца станарског права, а не и у случајевима када уговор о коришћењу стана није уопште био закључен, после законитог усељења.

Ово је резултат схватања законодавца израженог у већ цитираном члану 2. Закона, да станарско право стиче грађанин који се уселио у стан у друштвеној својини на основу уговора о коришћењу стана.

О интервенцији суда у случајевима персоналних промена на страни носиоца станарског права говорићемо детаљније у анализи ових промена када је давалац стана на коришћење власник породичне стамбене зграде, односно стана.

Трансформација уговора о коришћењу стана

Намерно смо уговор о коришћењу стана стављали у задњи план, да бисмо сада, истражујући га као једини и искључиви доказ постојања станарског права, могли говорити о његовој трансформацији.

Код првобитног носиоца станарског права овај уговор, рекли смо, има облигационо-правне карактеристике, истина, са доста осенчености управно-правних елемената, а код свих будућих носилаца станарског права на истом стану, уговор о коришћењу стана постаје инструмент станарског права.

О чему се, заправо, ради?

Да бисмо одговорили на то питање, потребно је указати на оригинарно и деривативно стицање својства носиоца станарског права, на то да станарско право није статично, већ да је у питању динамика титулара носиоца станарског права која произилази из закона, а правни основ јој је, да је тако назовемо, стамбено-правна сукцесија.

Оригинарно и деривативно стицање својства носиоца станарског права

Када се грађанин уселио у стан у друштвеној својини на основу решења даваоца стана на коришћење о додели стана, он је, видели смо, стекао својство носиоца станарског права, чак и под претпоставком да није закључио уговор о коришћењу стана. Међутим, када дође до смрти носиоца станарског права, да узмемо само тај један случај, преживели брачни друг, или потомак, постају носиоци станарског права по сили закона, *ex lege*, али они немају никакав „папир“, немају ништа „црно на бело“, или, правно речено, немају инструмент којим би доказали своје својство носиоца станарског права које им закон признаје. Тај инструмент постаје уговор о коришћењу стана.

Према томе можемо рећи да је уговор о коришћењу стана код оригинарног стицања својства носиоца станарског права

од супсидијерне важности, а у случајевима деривативног стицања својства носиоца станарског права од примарне важности.

Није дошло до трансформације у самој садржини уговора о коришћењу стана — он је потпуно исти као и у првом случају — већ је дошло до квалитативно новог, правног преображаја уговора у том смислу што је сада уговор о коришћењу стана постао *modus acquirendi* станарског права. *Iustus titulus* била би чињеница становања у стану у својству члана домаћинства носиоца станарског права.

Сукцесивност станарског права

Сада тек можемо испитати случајеве предвиђене у члану 15. ст. 2, у члану 16. ст. 1, у члану 18. ст. 1, те у члану 22. ст. 4. Закона.

Да одмах отклонимо шок изазван овим бројевима, указујемо да се ради о преосталом брачном другу носиоца станарског права који се из стана трајно иселио, о разведеним брачним друговима који обоје претендују да остану носиоци станарског права, о случају када носилац станарског права трајно престане да користи стан, а иза њега су остали само чланови његовог породичног домаћинства, осим брачног друга, као и у случају законске презумције да је дата сагласност за замену стана.

У прва три случаја станарско право се стиче стамбено-правном сукцесијом, а у последњем долази до замене титулара носиоца станарског права у односу на даваоца стана на коришћење.

Основ стицања станарског права је у првом реду одређено својство са носиоцем станарског права, становање у стану, те, или договор, споразум, односно судска одлука код разведених брачних другова, или, опет, споразум чланова породичног домаћинства, односно, ако до овога не дође, одлука даваоца стана на коришћење ко ће међу члановима породичног домаћинства бити носилац станарског права.

Ово последње решење чини нам се неприкладним, јер давалац стана на коришћење нема, по правилу, чврстих контаката са станом, а дешава се да давалац стана више и не постоји, било да је дошло до стечаја, било да је припојен неком новом правном субјекту, па се може десити да се одреди за носиоца станарског права оно лице које се или наметне, или које прво на ову „обавезу“ укаже. Код физичких лица као даваоца стана на коришћење, ово може имати и одређене калкулативне реперкусије.

Ради тога сматрамо да би и ово одређивање ваљало препустити суду, тим пре што чланови домаћинства нису постигли споразум, дакле, чим је у питању спорна компонента.

Решење суда које замењује уговор о коришћењу стана

У случајевима из претходног одељка, када давалац стана одбије да закључи уговор о коришћењу стана, Закон у члану 47. предвиђа доношење решења суда, у ванпарничном поступку, које замењује уговор о коришћењу стана.

Одмах треба напоменути да је ово решење деклараторног карактера, јер материјално-правна конститутивност деривативно стеченог својства носиоца станарског права произилази из самог закона.

Шта је, заправо, решење које замењује уговор о коришћењу стана? То је, у првом реду, инструменат замене потписа на уговору оне уговорне стране која одбија да закључи уговор. Зато и сматрамо недовољно адекватном формулацију Закона када каже да суд доноси решење које замењује уговор о коришћењу стана, тим пре што једна од странака жели да закључи уговор, а друга је, по Закону, на то обавезна. Аналогију налазимо у земљишно-књижним парницама где суд не доноси пресуду која замењује уговор, већ само приморава једну од странака да је дужна признати и трпети да пресуда потврди материјално-правну садржину само, за грунтовни ред, формално-правно неподобне исправе.

Зато сматрамо могућим да се у пракси, на састављен и од једне стране потписан уговор, стави печат суда са одштампаним садржајем текста и законског члана, слично као код решења о дозволи извршења, чиме би се знатно убрзао и скратио поступак.

Решење суда ко ће остати носилац станарског права

До сада је било речи само о ситуацији која декларише ко је постао носилац станарског права. Међутим, код разведених брачних другова „...који су заједнички носиоци станарског права...” — члан 16. Закона — проблем је у томе ко ће остати носилац станарског права, што значи да ће један од брачних другова изгубити то својство.

Ово одлучивање, сматрамо, треба дати у компетенцију парничног суда, што је и иначе, у пракси, већ афирмисано, будући да ванпарнични суд, поступајући у овим предметима, користи све инструментарије парничног суда. Тиме би се у стамбеним стварима — јер је реч о престанку једног тако егзистенцијалног личног права — доследно спровео принцип права на ревизију.

Ако ранији носилац станарског права остане то и даље, не указује се потреба закључивања новог уговора о коришћењу стана, а ако то постане брачни друг који није био титулар уговора о коришћењу стана, указује се и потреба сачињавања новог уговора, односно доношење решења које замењује уговор.

Слична је ситуација и код сутековинских односа брачних другова где је непокретна имовина, по правилу, номинирана искључиво на једног од њих.

Сопственик стана и уговор о коришћењу стана

Сва досадашња излагања била су сведена на ситуације када је давалац стана на коришћење правно лице. У даљем излагању наш интерес ће бити уперен на сопственика породичне стамбене зграде или стана као дела зграде — у даљем тексту само сопственик — који се појављује у улози даваоца стана на коришћење.

Одмах треба напоменути да у овом случају уговор о коришћењу стана има своју посебну вредност, различиту од две до сада анализираних. Уосталом, да се подсетимо: уговор о коришћењу стана се појављује као регулатив права и обавеза у вези коришћења стана, затим као инструмент деривативног, на основу сукцесије стеченог станарског права, и коначно, код сопственика као даваоца стана на коришћење уговор о коришћењу стана је облик креације својства носиоца станарског права.

Уосталом, услова овог права говори да је право на законито усељење било условљено доношењем решења стамбеног органа, што је испуњавало стамбене односе административно-правним елементима у знатној мери, али су сва накнадна, сукцесивна својства носиоца станарског права била везана за уговор о коришћењу стана.

Закон, почевши од 26. новембра 1974. године не познаје нови, оригинарни уговор о коришћењу стана између сопственика и корисника стана, али и даље задржава уговор о коришћењу стана као инструмент станарског права у свим сукцесијама, било у погледу стамбено-правне сукцесије на страни носиоца станарског права, било у односу на наследно-правну сукцесију на страни сопственика.

Односи који први пут настају после новелирања Закона, регулишу се уговором о закупу стана, о чему ће бити касније речи.

Тенденције у пракси

Када је давалац стана на коришћење правно лице, реч је, по правилу, о добровољном акту, о жељи и вољи даваоца стана на коришћење да реши стамбено питање свога радника, па у овим случајевима нема елемената антагонистичких интереса. Код сопственика, то је, по правилу, супротно.

Отуда се питање закључења уговора, његове егзистенције, отказа, решења суда које замењује уговор, одвија често у крајње нетрпељивој атмосфери и у проналажењу „рупа“ у закону, да би се дошло до „свога стана“.

Један од најновијих је и покушај презентирања уговора о закупу стана, после смрти носиоца станарског права, рецимо, његовом потомку који је остао у стану, са мотивацијом да новелирани закон више не познаје уговор о коришћењу стана у односима са сопствеником, већ само уговор о закупу стана.

То је, у ствари, покушај укидања станарског права.

Сопственик стана и садржина уговора о коришћењу стана

Уговор о коришћењу стана закључиван је на формулару, тако што су се само попуњавале рубрике формулара и исти потписивао. Овај је сада садржински неприкладан, јер није усаглашен са новом правном регулативом.

Закон у члану 78. предвиђа да: „Грађани који имају у својини породичну стамбену зграду или стан у којима станује носилац станарског права... имају сва права и обавезе даваоца стана на коришћење...” као што „...носилац станарског права који је то право стекао... до ступања на снагу закона, има сва права и обавезе који се овим законом прописују за носиоце станарског права који користе стан у друштвеној својини...”

Закон у овоме члану не говори ништа о сукцесији, већ само о праву стеченом до дана ступања на снагу овог закона, али сукцесивност својства носиоца станарског права произилази из одредбе члана 15. став 2, члана 16. став 1, члана 18. став 1, а све у вези члана 47. који предвиђа санкцију евентуалног игнорисања ових одредаба.

Према томе, ако дође до добровољног закључења уговора, када наступи стамбено-правна сукцесија на страни носиоца станарског права, потребно је и нагласити да је реч о деривативном стицању станарског права, позвати се на одређене прописе, јер би време закључења уговора о коришћењу стана, у моменту када га Закон не признаје, или, боље речено, у овим случајевима, не познаје, могло довести у дилему и створити, некада и намерно аранжиране неспоразуме.

Исти је случај и са решењем суда које замењује уговор о коришћењу стана.

Иначе, садржина уговора о коришћењу стана биће иста као и у свим осталим случајевима, неће се мењати, тако да се акценат уговора и његова специфичност налази у околностима, у законом стеченим условима, у чињеници да је стан сопственика и надаље оптерећен станарским правом сада новог титулара.

Уговор о закупу стана

Док је једна од основних карактеристика станарског права трајност, дотле је, напротив, код закупа стана то привременост. Отказ уговора о коришћењу стана, веома прецизно ограничен законским условима, у пракси је везан за парничну голготу,

док је отказ уговора о закупу предвиђен Законом, везан за дисквалификааторно понашање закупца, односно, није ни потребан отказ за престанак овог уговора после протеча рока на који је уговор закључен.

Ове односе регулише V глава Закона: Издавање у закуп станова у својини грађана.

Значи да се уговором о закупу не стиче станарско право, нити се њиме може „продужити“ станарско право стечено уговором о коришћењу стана.

Овај уговор може закључити само „грађанин који има у својини породичну стамбену зграду или стан, а није носилац станарског права...“ — члан 69. Закона — Правне реперкусије када уговор о закупу стана закључи грађанин који је носилац станарског права, фиксиране су у члану 14. Закона.

Закуп по Закону о облигационим односима

Члан 586. 300 каже: „Одредбе ове главе неће се примењивати на закупе уређене посебним прописима.“

Међутим, читава глава XI Закона о облигационим односима од 567. до 600. члана веома детаљно и исцрпно регулише материју закупа, па не видимо никакве препреке да се ови прописи супсидијерно примењују и на уговор о закупу стана, што би се једном општом формулацијом могло стипулисати у новом закону, односно новелираном закону о стамбеним односима.

Подстанарски однос

„Подстанарски однос заснива се уговором између носиоца станарског права и подстанара“ — члан 61. став 1. Закона.

О овом уговору нећемо говорити јер не улази у оквир чланка, али ћемо напоменути да се у пракси још увек појављују уговори о подстанарском односу и у случајевима када су испуњени услови за закључење уговора о закупу стана.

С друге стране, како уговор о подстанарском односу представља једну врсту пазакупа, који је детаљно регулисао 300, како смо истакли у претходном поглављу, то и овде понављамо мисао о могућности примене ових прописа који би се појављивали као *lex generalis* у односу на ове подстанарске који би представљали *lex specialis*.

Закључак

Из изложеног можемо закључити да је уговор о коришћењу стана веома флексибилна правна категорија, да је у њему имплементирано једно право које се не номинира у самом уговору, али које је есенцијално — станарско право, које је, пре свега,

лично право, тако da je ugovor o korištenju stana regulativ
prava na stan kao pojam vezan za egzistenciju porodice, dok
je ugovor o zakupu stana instrumenat zakupa na stanu tretira-
nom kao stvar. Radi toga, ovaj poslednji, jednostavan i stereo-
tipan, i ne moze izazvati značajniji interes kako teorije tako
i prakse.

Ako ovi redovi, sa nekoliko analitičkih primečanja, budu
poslužili kao relevantan materijal za pripremu novog zakona,
nije bio uzaludan napor autora.

Др Лазар Малешевих

ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД КАЗНЕ ПРЕМА ЈУГОСЛОВЕНСКОМ КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Ослобођење од казне је законом прописана благодет за учиниоца кривичног дела, коју суд може подарити само кад то закон изричито предвиђа, пошто претходно утврди да је дело учињено уз постојање околности које закон прописује за то дело и кад се увери да за то постоје и криминално политички разлози.

Југословенско кривично законодавство поодавно познаје установу ослобођења од казне, као општи институт кривичног права. Овај институт сада је предвиђен у члану 44. Кз СФРЈ, док је његова примена ближе прописана у систему кривичних закона. Управо је наша намера да у овом чланку представимо сва кривична дела за која кривични закони предвиђају као алтернативу казни ослобођење од казне, без да се упуштамо у анализу прописаних околности по основу којих учинилац кривичног дела може бити ослобођен од казне.

Општи институт ослобођења од казне даје овлашћење суду да може ослободити од казне учиниоца кривичног дела само кад то закон изричито предвиђа. Истовремено закон је дао овлашћење суду да у оним случајевима кад учиниоца дела може ослободити од казне, може му казну ублажити без ограничења прописаних за ублажавање казне. Дакле, из одредби члана 44. Кз СФРЈ произилази да је ослобођење од казне уставна судског одмеравања казне, али суд нема такво овлашћење да самостално одлучује у погледу избора кривичних дела, јер законодавац одређује да суд може применити ослобођење од казне само у оним случајевима кад то закон изричито предвиђа. То значи законодавцу је остављено право да законом одређује кривична дела и за њих пропише околности које могу довести до ослобођења од казне. Према томе, сви доносиоци кривичних закона су овлашћени да у својим законима пропишу у којим случајевима и за које кривично дело учинилац дела може бити ослобођен од казне.

Примена општег института ослобођења од казне предвиђена је и појединим општим институтима кривичног права; затим за поједина кривична дела, како у Кз СФРЈ, тако и у кривич-

ним законима република и покрајина. Зато целокупну проблематику, која је предмет овог рада, групишемо у три скупине: а) ослобођење од казне према општим институтима кривичног права; б) ослобођење од казне за поједина кривична дела предвиђена Кз СФРЈ; в) ослобођење од казне за поједина кривична дела одређена кривичним законима република и покрајина.

а) Ослобођење од казне према општим институтима кривичног права

Кривични закон СФРЈ у више института кривичног права предвиђа да суд учиниоца кривичног дела може ослободити од казне, ако је дело учињено под околностима прописаним у дотичном институту. То су ови институти: Нужна одбрана (чл. 9); Крајња нужда (чл. 10); Правна заблуда (чл. 17); Неподобан покушај (чл. 20); Добровољни одустанак (чл. 21); Границе кривичне одговорности и кажњивости саучесника (чл. 25); Посебан основ за ослобођење од казне (чл. 45).

(1) Учиниоца кривичног дела у нужној одбрани (чл. 9, ст. 3) може бити ослобођен од казне ако је до прекорачења границе нужне одбране дошло услед јаке раздражености или препаста изазване нападом. Кад постоји било која од наведених околности суд има овлашћење да учиниоца дела може ослободити од казне, а као алтернативу ослобођењу од казне суд може казну ублажити без ограничења прописаних за ублажавање казне (чл. 44, ст. 2).

(2) Ако је кривично дело учињено у крајњој нужди (чл. 10, ст. 3), учинилац дела може бити ослобођен од казне само у случају кад је прекорачење границе крајње нужде учињено под особито олакшавајућим околностима. Те околности утврђује и цени суд. Суд такође има овлашћење да по основу истих околности казну неограничено ублажи.

(3) За кривично дело учињено у правној заблуди (чл. 17), основ за ослобођење од казне је у томе да учинилац дела, из оправданих разлога, није знао да је то дело забрањено. На суду је да ту околност утврди и оцени да ли је од таквог значаја да може извојевати ослобођење од казне за учиниоца таквог дела. И код овог дела суд има овлашћење да казну неограничено може ублажити.

(4) Код неподобног покушаја (чл. 20) суд учиниоца таквог дела може ослободити од казне ако је покушао да изврши кривично дело неподобним средством или према неподобном предмету. Дакле, било која од наведених околности може послужити суду као правни основ за ослобођење од казне. Исто тако и за ублажавање казне без икаквих ограничења.

(5) Добровољни одустанак (чл. 21) од припремања или покушаја извршења кривичног дела је околност која може довести

до ослобођења од казне, ако суд оцени да је то оправдано. Суд по истом основу има алтернативу да учиниоцу таквог дела ублажи казну без ограничења прописаних за ублажавање казне.

(6) Саизвршилац, подстрекач или помагач (чл. 25. ст. 2) може бити ослобођен од казне ако је добровољно спречио извршење кривичног дела. То важи и у случају припремања кривичног дела, без обзира да ли је законом одређено као посебно кривично дело или је законом прописано кажњавање за припремање одређеног кривичног дела. И у овом случају суд има овлашћење да казну може ублажити без икаквих ограничења, као алтернативу ослобођењу од казне.

(7) Законодавац је одредио и као посебан основ за ослобођење од казне (чл. 45) учиниоца кривичног дела из нехата кад последице дела погађају и самог учиниоца у тој мери да изрицање казне очигледно не би одговарало сврси кажњавања. Као и код свих наведених случајева кад је суд овлашћен да учиниоца дела може ослободити од казне, и у овом случају може му казну ублажити без ограничења.

Овај део нашег приказа упућује на констатацију да су у питању кривична дела чији учинилац, обзиром на прописане околности, не би представљао знатнију друштвену опасност, јер прописане околности под којима би неко од наведених кривичних дела и било учињено то потврђују. Зато је законодавац и имао у виду својства таквих учинилаца, па је овластио суд да уз постојање прописаних околности може учиниоца таквог дела и ослободити од казне, што садржи и овлашћење за неограничено ублажавање казне. Међутим, поред постојања прописаних околности суд се мора руководити и криминално-политичким разлозима у доношењу своје одлуке.

б) Ослобођење од казне за поједина кривична дела предвиђена Кривичним законом СФРЈ

У посебном делу Кривичног закона СФРЈ предвиђено је за више појединачних кривичних дела као алтернатива казни ослобођење од казне учиниоца дела, ако је дело извршено под прописаним околностима. Због сличности прописаних околности, предметна кривична дела приказаћемо уз извесну систематизацију.

(1) За кривично дело насиље из непријатељских побуда према СФРЈ (чл. 123. ст. 2) прописано је да учинилац овог дела може бити ослобођен од казне ако лице коме је ограничена слободу кретања добровољно пусти на слободу. Само постојање те околности може послужити суду као правни основ за ослобођење од казне учиниоца дела.

(2) За групу кривичних дела у којима је инкриминисано удруживање ради вршења кривичних дела, прописане су исто-

ветне околности по основу којих учинилац дела може бити ослобођен од казне. То су ова кривична дела: Удруживање ради непријатељске делатности (чл. 136); Организовање групе и подстицање на извршење геноцида и ратних злочина (чл. 145); Удруживање ради вршења кривичних дела одређених савезним законом (чл. 254). Прописане околности по основу којих суд учиниоца дела може ослободити од казне су ове: да је припадник удружења, односно групе, открио удружење — групу, пре него што је у њеном саставу или за њу, односно у његовом саставу или за њега, учинио неко кривично дело.

(3) Код једног броја кривичних дела против оружаних снага је такође предвиђено да учинилац одређеног дела може бити ослобођен од казне. Таква дела су предвиђена у члану 207. КЗ СФРЈ, то су: Неизвршење и одбијање извршења наређења (чл. 201. ст. 1, 2 и 4); Противљење претпостављеном (чл. 203. ст. 1); Противљење стражару, стражи, патроли, дежурном или другом војном лицу у сличној служби (чл. 204); Принуда према војном лицу у вршењу службене дужности (чл. 205. ст. 1 и 2); Напад на војно лице у вршењу службе (чл. 206. ст. 1 и 2).

За сва наведена кривична дела у чл. 207. прописане су потпуно истоветне околности на основу којих суд може учиниоца неког од предвиђених дела ослободити од казне. Те околности су: ако је учинилац, неког од предвиђених дела, био изазван незаконитим или грубим поступањем војног лица. По основу истих околности за назначена кривична дела прописано је и блаже кажњавање.

За кривично дело неодрживања позиву и избегавање војне службе (чл. 214. ст. 5) је такође предвиђено да учинилац овог дела може бити ослобођен од казне. Суд такву одлуку може донети само онда кад утврди да постоје и прописане околности, то су: ако се учинилац дела из чл. 214. ст. 1. и 2. добровољно јави надлежном државном органу. Уз постојање истих околности прописано је блаже кажњавање.

На крају овог дела приказа могло би се констатовати да савезни законодавац ни у једном случају није прописао обавезно ослобођење од казне учиниоца дела по основу прописаних околности, већ је ослобођење од казне прописано само као алтернатива казни. Вероватно је имао у виду тежину кривичних дела чије би чињење представљало појачану друштвену опасност, па је законодавац дао овлашћење суду да конкретно, поред утврђивања прописаних околности, оцењује да ли и криминално-политички разлози оправдавају доношење одлуке о ослобођењу од казне. Истовремено суд је овлашћен да по основу истих околности, за сва наведена дела, ако се не одлучи за ослобођење од казне, може казну ублажити без ограничења прописаних за ублажавање казне (чл. 44. ст. 2).

в) Ослобођење од казне за поједина кривична дела одређена кривичним законима република и аутономних покрајина

Сваки од кривичних закона република и аутономних покрајина предвиђа више кривичних дела за која је законодавац прописао као алтернативу казни ослобођење од казне учиниоца дела, ако је дело извршено уз постојање прописаних околности за то кривично дело. Кривична дела су скоро истоветна, као и околности које су прописане, али — ипак, постоје и неке разлике на које ће бити указано.

Ради боље прегледности кривична дела, за која су законодавци република и аутономних покрајина предвидели ослобођење од казне, приказујемо табеларно.

ТАБЕЛА ПРЕДМЕТНИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА¹

Назив кривичног дела	КзБиХ чл.	КзМ чл.	КзСл чл.	КзС чл.	КзХ чл.	КзЦГ чл.	КзВ чл.	КзК чл.
Отмица	50.	54.	63.	64.	48.	55.	—	—
Увреда	81.	—	106.	93.	76.	—	60.	65.
Крађа	147.	155.	165.	165.	130.	152.	127.	134.
Давање лажног исказа	191.	196.	210.	206.	186.	195.	169.	176.
Спречавање сл. лица у вршењу служ. радње	198.	203.	223.	213.	193.	202.	176.	183.
Напад на служ. лице у вршењу посл. безбедно.	199.	204.	—	214.	194.	203.	177.	184.
Удруживање ради вршења кривичних дела	211.	216.	217.	227.	207.	215.	189.	197.
Давање мита	231.	182.	196.	255.	235.	236.	215.	223.
Незаконито давање поклона	—	—	145.	—	—	—	—	—
Одузимање малолетника	—	—	—	—	98.	—	—	—
Укупно кривичних дела	8	7	8	8	9	7	7	7

Даље наводимо прописане околности за свако од наведених кривичних дела, а указаћемо и на евентуалне разлике код појединих дела.

(1) Као што се из табеле види кривично дело отмице немају кривични закони аутономних покрајина, јер према чл. 2. Кз Србије и његов чл. 64. који инкриминише ово дело примењује се јединствено на целој територији Републике. Кривични закони република као околност за ослобођење од казне прописали су: учинилац дела који добровољно пусти на слободу отето лице пре него што је остварен његов захтев због којег је извршио отмицу, може се блаже казнити или ослободити од казне. Дакле, прописује се посебно и блаже кажњавање, осим Кз Србије који то не прописује.

¹ Редослед и назив кривичних дела дат је према Кз Босне и Херцеговине (КзБиХ).

(2) Код кривичног дела увреде већина кривичних закона прописује околности за ослобођење од казне, осим Кз Македоније и Кз Црне Горе који ту благодет за учиниоца дела не предвиђају. Према осталим кривичним законима: ако је увређени увреду узвратио суд може обадвије или једну странку казнити или ослободити од казне. Кз Хрватске овде чини један изузетак, јер као алтернативу казни, поред ослобођења од казне, предвиђа и изрицање судске опомене.

(3) За кривично дело крађе у свим кривичним законима предвиђено је као алтернатива казни ослобођење од казне, уз прописивање истоветних околности: да је учинилац дела украдену ствар вратио оштећеном пре него што је сазнао за покретање кривичног поступка.

(4) Сви кривични закони прописују потпуно истоветну околност за кривично дело давања лажног исказа. Учиниоца овог дела може бити ослобођен од казне ако је добровољно опозвао свој лажни исказ пре него што се донесе коначна одлука. За ово дело још као алтернативу сви кривични закони прописују и другу врсту казне и мању казну од прописане.

(5) За кривично дело спречавање службеног лица у вршењу службене радње прописане су ове околности: ако је учинилац дела био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица, може бити ослобођен од казне. Кз КиХ прописује још и блаже кажњавање, Кз Хрватске нема алтернативе ослобођењу од казне, док сви остали кривични закони прописују још и другу врсту казне и мању казну од прописане уз постојање истих околности.

(6) За кривично дело напад на службено лице у вршењу послова безбедности, прописано је све исто као за претходно кривично дело. Изузетак је само Кз Словеније који за ово дело не предвиђа ослобођење од казне.

(7) Сви кривични закони предвиђају ослобођење од казне за кривично дело удруживање ради вршења кривичних дела, прописујући идентичне околности. То су: ако припадник групе открије групу пре него што је у њеном саставу или за њу учинио неко кривично дело, може се ослободити од казне. Међутим Кз Хрватске овде чини један изузетак, јер уместо алтернативног ослобођења од казне прописује обавезно ослобођење од казне уз постојање прописаних услова, који су потпуно истоветни као и код других закона за дотично дело. Напомињемо да је овакво решење имао и Кз од 1951. за исто дело у чл. 299.

(8) За кривично дело давања мита предвиђено је ослобођење од казне и у свим кривичним законима прописане су једнаке околности, то су: ако је учинилац дела који је дао мито на захтев службеног или одговорног лица и пријавио дело пре његовог откривања или пре сазнања да је дело откривено, може се ослободити од казне. И овде је друкчије прописано по Кз Хрватске, јер овај закон прописује обавезно ослобођење од казне, дакле, без икакве алтернативе.

(9) Кривично дело незаконито давање поклона предвиђено је само у Кз Словеније, док други кривични закони немају овакво дело. Законодавац је и за ово дело прописао и ослобођење од казне, такву одлуку суд може донети само ако су испуњене законом прописане околности. Оне су: ако је учинилац дела давања дара или поклона на захтев одговорне особе, дело пријавио пре него што је откривено или пре него што је сазнао да је дело откривено, може се ослободити од казне.

(10) Кривично дело одузимања малолетника, као специфично дело отмице, инкриминише само Кз Хрватске. За ово кривично дело КзХ предвиђа могућност ослобођења од казне, и прописује за то ову околност: ако учинилац дела добровољно преда малолетну особу, суд га може ослободити од казне.

За сва наведена кривична дела, према кривичним законима република и аутономних покрајина, као што је већ речено, суд је овлашћен да учиниоца кривичног дела може и ослободити од казне, а уколико из оправданих разлога до тога не дође, суд има и такво овлашћење да казну може ублажити без ограничења која важе за ублажавање казне (чл. 44. ст. 2. Кз СФРЈ), што је опет повољније за учиниоца дела од блажег кажњавања прописаног посебном одредбом закона.

Према свему приказаном може се констатовати да је у нашем кривичном законодавству предвиђено за већи број кривичних дела, као алтернатива казни, ослобођење од казне учиниоца кривичног дела. На овај начин суд је добио посебно овлашћење које му пружа широку могућност у погледу индивидуализације казне за сваки конкретан случај, што само указује на хуману страну кривичног законодавства. Поред прописаних околности, кад суд утврди да оне постоје, на суду је да цени и криминално-политичке разлоге за сваки конкретан случај, што му омогућава да правилно спроводи казнену политику у живот.

Такође, ваља напоменути да је наше кривично законодавство углавном уједначено и у овом погледу, јер неких битних разлика и нема, а оне које постоје код ових дела су незнатне. Наравно да је то обезбеђено и Савезним кривичним законом.

Др Слободан Перовић: „ОБЛИГАЦИОНО ПРАВО“, књига прва, — четврто издање, Београд 1980.

Прва књига уџбеника „Облигационо право“ професора Перовића, редовног професора Правног факултета у Београду, изашла је управо из штампе у свом четвртом издању. Систематски и садржајно четврто издање ове књиге идентично је са њеним ранијим издањима (прво издање 1968, друго издање 1973. и треће издање 1976). У томе смислу уџбеник професора Перовића познат је југословенској правној јавности. Он се наслања на наставни план Правног факултета у Београду и на наставни програм из предмета Облигационо право. Стога професор Перовић у првој књизи свог уџбеника обухвата општу теорију облигационог права (*Општи појмови и подела облигације*: I. Појам облигације, II. Појам облигационог права, III. Подела облигација, IV. Извори облигација) и уговорно право. У оквиру уговорног права професор Перовић обухвата општи део уговорног права (*Општи појмови и подела уговора*: I. Појам уговора, II. Подела уговора; *Закључење уговора*: I. Способност уговарања, II. Сагласност воља, III. Предмет уговора, IV. Кауза (основ), V. Форма уговора; *Дејства уговора*: I. Тумачење уговора, II. Дејства уговора међу уговорницима, III. Уговори у корист трећих лица; *Престанак уговора*: I. Неважност уговора, II. Раскид уговора, III. Престанак уговора услед немогућности испуњења, IV. Престанак уговора услед смрти уговорника), а такође и посебан део уговорног права (*Поједини уговори*: I. Уговор о купопродаји, II. Уговор о размени, III. Уговор о поклону, IV. Уговор о зајму, V. Уговор о закупу, VI. Уговор о по-

слузи, VII. Уговор о делу, VIII. Уговор о пуномоћству, IX. Уговор о остави).

Али и поред исте систематике и садржаја, у односу на ранија издања прве књиге, четврто издање ипак представља ново и допуњено издање. Наиме, између трећег и четвртог издања дошло је до кодификације облигационих односа у нас доношењем Закона о облигационим односима од стране Скупштине СФРЈ и његовим ступањем на снагу 1. октобра 1978. године. Отуда четврто издање прве књиге уџбеника професора Перовића садржи излагање актуализираних решења, пре свега у складу са савезним Законом о облигационим односима, а такође и са Законом о удруженом раду и осталим позитивним прописима. Ово актуализирање текста професор Перовић најчешће врши у оквиру већ у ранијим издањима изложене систематике само сумарно (на пример: стр. 34, 173, 267 и даље, 292 и даље, 332 и даље, 445, 557, 661 и 736), а понекад знатно проширено (на пример: стр. 224, 408, 586 и 749). Поред тога, професор Перовић у појединим случајевима мења систематику излагања по појединим питањима, такође у складу са одредбама Закона о облигационим односима (на пример: стр. 532, 540, 599 и 673).

Карактер појединих решења која је донео Закон о облигационим односима захтевао је и знатније допуне постојећег текста. У томе смислу аутор је у четврто издање унео низ садржајно нових допуна, при чему је решења Закона о облигационим односима теоријски изложио и објаснио на себи својствен логичан, теоријски продубљен

и систематски потпун и јасан начин.

Аутор најпре, приликом излагања извора облигационог права, уноси следећа поглавља: Кодификација облигационог права у нашем правном систему (стр. 37—39), Закон о облигационим односима (рад на његовом доношењу и структура и техника регулisaња — стр. 39—41), Оквир регулisaња и однос Закона према другим законима (Закону о удруженом раду и другим савезним законима и републичким односно покрајинским законима, као и према узансама и старим правним правилима — стр. 41—49), Начела и основна опредељења Закона (стр. 49—72) и Значај Закона о облигационим односима (стр. 73—78). У оквиру поглавља о начелима и основним опредељењима Закона о облигационим односима, професор Перовић наглашава принцип јединственог регулisaња свих учесника облигационих односа и начела која се на њих односе, а посебно начела и особености регулisaња положаја друштвено-правних лица, затим начела правичности, савесности и поштења, добре обичаје, те начела и извесна принципијелна питања из домена основних извора облигација: уговора и проузроковања штете.

У оквиру излагања о подели облигација на новчане и неновчане, односно о значају ове поделе (стр. 96—105), аутор детаљно приказује и објашњава решења Закона о облигационим односима у вези са законском и уговорном каматом, плаћањем пре рока и начелом монетарног номинализма и валоризма.

Посебну пажњу аутор посвећује ограничењима начела слободе уговарања. Приликом излагања материје о ограничењу путем установе јавног поретка, аутор полази од начела слободе уређивања облигационих односа онако како га је регулisaо Закон о облигационим односима (чл. 10): ограничења „установом утврђеним начелима друштвеног уређења, принудним прописима и моралу социјалистичког самоуправног друштва”. Он потом даје потпуно излагање и научну синтезу теоријских ставова о установи јавног поретка, а затим марксистичко-дијалектичким методом одређује њен појам, те приказује утицај примене јавног поретка на

забрањеност предмета и циља уговора. У вези са ограничењима слободе уговарања која се односе на садржину уговора, аутор као ново излаже одељак о самоуправним споразумима (стр. 179—180).

По питању сагласности воља као општег услова за закључење уговора, професор Перовић уноси поглавље о преговорима, њиховом појму, дејству и значају (стр. 264—266).

Говорећи о предмету уговора и неопходности да он буде допуштен, аутор уноси нова излагања о забранама које произилазе из факта постојања друштвене својине и права својине грађана и забране које произилазе из природе појединих врста ствари и радњи (стр. 315—320).

Пошто је Закон о облигационим односима „у принципу пошао стопама савременог уговорног права и класичне реалне уговоре (зајам, оставу и залог) једноставно регулisaо као консенсуалне”, то аутор у оквиру излагања о реалној форми уговора указује на решења изнета у Закону (стр. 358—359).

По питању посебних дејстава теретних уговора, професор Перовић у вези са обавезом заштите у случају евикције уноси нова поглавља о ограничењима јавно-правне природе и о губитку права (стр. 388—389), а у вези са обавезом заштите у случају физичких недостатака износи оригинално решење Закона о облигационим односима (стр. 397), које се састоји у томе да Закон „не предвиђа потпуну слободу опције прибавиона”, већ предвиђа „извесну градацију: прво, испуњење уговора, а затим и могући раскид уговора” (стр. 397—398).

Посебна новина Закона о облигационим односима у вези са питањем одговорности за материјалне недостатке представља изричито регулisaње солидарне одговорности пролазца и произвођача техничке робе према купцу коме су предали гарантни лист као гаранцију за исправно функционисање пролате ствари (чл. 501—507. Закона). Професор Перовић овом облик одговорности посвећује посебно поглавље, у коме објашњава појам одговорности и гарантног листа, те говори о правним дејствима и губитку права (стр. 404—408).

Такође у оквиру излагања о посебним дејствима теретних уговора, аутор посебно износи појам и карактеристичне елементе зеленашког уговора, те санкцију и права општењеног у случају његовог закључења (стр. 418—421).

Исто тако, аутор уноси ново поглавље у вези са одрицањем од права на позивање на промене околности (стр. 434—437).

Када говори о престанку уговора, односно о неважности уговора као једном од начина његовог престанка, професор Перовић у оквиру излагања о ништавим уговорима и њиховим правним последицама посебно износи решења у нашем праву, и то како пре доношења Закона о облигационим односима, тако и по његовом доношењу (стр. 467—469), а у вези са последицама поништења рупљивих уговора и питање одузимање предмета уговора у корист друштвене заједнице (стр. 474). Излагања о неважности уговора аутор је обогатио и објашњењем питања уговора који нису у сагласности са самоуправним споразумима одредивши њихов појам, домен примене и правна дејства, лица која имају право на истицање ништавости, правне последице поништења и престанак права на истицање ништавости (стр. 480—487).

У случају престанка уговора једностраном изјавом о раскиду, аутор прецизира решења Закона о облигационим односима у вези са кривицом за неиспуњење обавезе (стр. 504—505) и у вези са одређивањем накнадног рока за испуњење (стр. 509). Он као нова поглавља уноси излагања о раскидању уговора без остављања накнадног рока (фиксни уговори, питање дужниковог понашања у вези са евентуалним накнадним извршењем и раскидање уговора пре истека рока), као и о раскидању уговора са узастопним обавезама (стр. 511—515).

На крају излагања о престанку уговора, професор Перовић додаје и два нова поглавља у вези са два начина престанка уговора предвиђена Законом о облигационим односима: престанак уговора услед немогућности испуњења (стр. 519—522) и престанак уговора услед смрти уговорника (стр. 522—523).

У оквиру главе у којој излаже посебан део уговорног права — Поједини уговори, професор Перовић не обрађује све именоване уговоре које регулише Закон о облигационим односима. Он је у својим излагањима изоставио све уговоре тзв. привредног права („уговори у привреди“) и задржао се само на „класичним именованим уговорима“, као што је то чинио и у претходним издањима ове књиге.

Упоређујући четврто издање прве књиге уџбеника професора Перовића са њеним ранијим издањима треба такође указати на чињеницу да је аутор у одређеним случајевима излагања појединих решења из уговорног права или из старих правних правила преместио у напомене и тиме на одређени начин растеретно основни текст, у који је унео решења прописана Законом о облигационим односима (на пример: напомене бр. 193, 269, 391, 392 и 1125).

Поред тога, четврто издање одликује се знатним побољшањима и у техничком погледу, не само луксузним повезом, већ пре свега раздвајањем излагања на нове пасусе и уочљиво извођеним насловима, постављањем нових поднаслова и штампањем страних израза курзивом. Тиме је дело само добило на својој прегледности и могућности лакшег праћења и са техничке стране.

На крају, са задовољством можемо да констатујемо да четврто издање прве књиге уџбеника професора Перовића, и поред свих допуна које је аутор унео и у њима, такође, задржало све високе научне и педагошке квалитете претходних издања, које уопште карактеришу радове професора Перовића: јасно постављена и оригинална систематика, велика теоријска ширина и дубина, упоредноправни и историјски (не историцизам) прилаз обради постављених проблема уз широко позивање на коришћену литературу (домаћу и страну), позитивне прописе, судску праксу и упоредно законодавство (рад садржи чак 1805 напомена и у томе смислу представља знатан библиографски допринос). Чини нам се да би могли да приметимо да је релативно висока цена (580.— динара) је-

дини недостatak ove knjige, koji je zanemariv kada se ima u vidu njena trajna naučna i pedagoška vrednost. Osta je nam, prema tome, da sa nestrpeljem očekujemo drugu knjigu udbenika profesora Perovi-

ha, koja će obuhvatiti ostale izvore obligacija: proузроковање штете другоме, стицање без основа, пословодство без налога и једностране изјаве воље, као и питања дејства и престанка облигација.

Mr Todor Aчански

КРИВИЧНО ПРАВО

Материјално право

Члан 41. КЗЈ: Сродство између оптуженог и жртве само по себи не може представљати нити отежавајућу нити олакшавајућу околност, уколико не постоје и друге околности које том односу дају посебан значај и када би могле бити цењене у смислу члана 41. КЗЈ, па се тако сама околност да је оптужени лишио живота мајку свога детета, без утврђивања постојања тих других околности, не може ценити оптуженом као отежавајућа.

Из образложења:

Првостепеном пресудом, оглашен је кривим оптужени Ф. И. за кривично дело убиства из члана 28. став 1. у вези става 3. КЗВ. Одбијајући жалбе оптуженог и браниоца, Врховни суд Војводине је у својој пресуди навео и следеће разлоге:

„Изречена казна затвора у трајању од 15 година и по нахођењу овог суда, сразмерна је тежини учињеног кривичног дела и степenu кривичне одговорности оптуженог. Одмеравајући ову казну првостепени суд је оптуженом утврдио и ценио од олакшавајућих околности да је отац малолетног детета и да је неосудиван, а од отежавајућих околности велики број убодних рана које је нанео супрузи и ташти и да је лишио живота мајку свога детета.

Првостепени суд је оптуженом погрешно утврдио и ценио као отежавајућу околност што је лишио живота мајку свога детета, јер степен сродства између оптуженог и жртве сам по себи не може представљати нити отежавајућу нити олакшавајућу околност, ако и остале околности том односу не дају

посебан значај, а у којем случају би све те околности могле представљати отежавајућу или олакшавајућу околност у смислу члана 41. КЗЈ, па како првостепени суд у побијаној пресуди није утврдио постојање тих околности, то у конкретном случају поменуто сродство не може представљати отежавајућу околност у смислу наведеног законског прописа.”

(Врховни суд Војводине, пресуда Кж. 274/79 од 16. X 1979)

Члан 186. став 1. КЗВ у вези члана 22. КЗЈ: Уз несумњиво постојање утврђеног плана акције, пасивно држање, ћутање и присуство оптужених лажном представљању једног од њих, које је доприносило стварању жељеног утиска да се ради о радницима СУП-а и ови оптужени су упркос пасивном држању остварили елементе кривичног дела лажног представљања из члана 186. став 1. Кривичног закона Војводине.

Из образложења:

Првостепеном пресудом оглашено је кривим више лица због кривичног дела разбојништва из члана 130. КЗВ и кривичног дела лажног представљања из члана 186. став 1. КЗВ, оба у продужењу, и осуђени су на казне затвора. Одбијајући жалбе окривљених, Врховни суд Војводине је у разлозима своје пресуде навео следеће:

„У радњама оптужених, управо онако како то утврђује првостепени суд у побијаној пресуди, стичу се сви елементи оба кривична дела. Према члану 22. КЗЈ саизвршилаштво постоји ако више лица, учествовањем у радњи извршења или на други начин, заједнички учине кривично дело. Стога је прво-

степени суда правилно стао на становиште да су саизвршиоци у овим кривичним делима и они оптужени, који, истина нису ефективно учествовали у радњи извршења (нису изговарали претње, нису применили физичку силу, нису претресали џепове оштећених итд.), али су пре поласка на извршење ових кривичних дела били упознати са планом извршења ових радњи и остварења кривичних дела, па су прихватили ове планове и распоред улога. Они су били присутни на месту догађаја, а касније су равноправно делили противправно прибављену имовинску корист. Код оних оптужених који су возили аутомобиле несумњиво је да се ради о делатности, која је, у склопу свих претходно обављених договора и планова у извршењу дела, у битној мери допринела могућности остварења свих оних радњи. Стога се мора закључити да се њихова активност има ценити, како то изричито стоји предвиђено у члану 22. КЗЈ, у смислу саизвршилаштва оствареног „на други начин“.

Као што је првостепени суд у побијаној пресуди прецизно утврдио који од оптужених је примењивао силу или изговарао претње, те који је остваривао поједине делатности у склопу кривичног дела разбојништва, тако је првостепени суд у побијаној пресуди прецизно и детаљно утврдио и описао који оптужени је изговарао речи којима је остварио кривично дело из члана 168. став 1. КЗВ. Несумњиво је и у погледу овог кривичног дела утврђено какви су претходни договори и планови постојали, какве потврде су раније биле откупане и припремљене за обмањивање појединих оштећених на које буде ова група наишла, а утврђено је детаљно и где су се потврде налазиле, дакле и то одакле, прецизније из којих кола су поједини оптужени у време контактирања са одређеним оштећеним, вадиле ове потврде и предавали их оштећенима. Према томе, сасвим је поуздано да су сви оптужени, полазећи у ове планиране акције, унапред били сагласни са тим да се представљају као органи СУП-а. У таквој ситуацији, по мишљењу и оцени Врховног суда Војводине, нема никаквог битног значаја чињеница што су поједини оптужени, у време када

је неки од њих износио тврдње и вршио кривично дело лажног представљања, били пасивни и ћутали, пошто је по природи саме ствари нормално и уобичајено да се не представљају истовремено сви, него само неки од присутних, који желе створити уверење код оштећеног да се ради о органима СУП-а. У таквој ситуацији мора се закључити да су они оптужени, који су били у тим тренуцима пасивни, управо својом пасивношћу, својим ћутањем, али и својим присуством, пошто нису ништа од изнетих тврдњи демантовали, остварили елементе кривичног дела лажног представљања из члана 186. став 1. КЗВ, у продужењу. Независно од тога какав ефекат је био произведен и какво је уверење било створено код појединих оштећених на основу оваквих лажних представљања, стоји чињеница, која је овде по мишљењу овога суда одлучујућа, да су и они оптужени, који су се у тим тренуцима пасивно држали, поступали са умишљајем, као и они који су износили овакве неистините тврдње о својству свих оптужених.”

(Врховни суд Војводине, Пресуда Кж. 106/79 од 5. IX 1979)

ГРАБАНСКО ПРАВО

Породично право

Право на супружанско издржавање које је временски ограничено.

Почетак рока издржавања за одређени период по члану 65. Закона о браку одређује се од правоснажности пресуде.

Супружанско издржавање може да тече од дана поднетог захтева, али се услови за супружанско издржавање до правоснажности пресуде цене према члану 45. Закона о браку, док се услови за издржавање после правоснажности пресуде, дакле по престанку брака цене по одредбама члана 65. у вези са чланом 63. Закона о браку.

Из образложења:

Пресудама нижестепених судова разведен је брак између парничних странака обостраном кривицом, те је тужилац обавезан да на име су-

пружанског издржавања плаћа туженој по 1.000 динара месечно почев од 15. децембра 1977. године с тим да се ова обавеза ограничава за период од једне године рачунајући од правноснажности пресуде. Одоијен је захтев тужене за супружанско издржавање преко досуденог износа па до тражених 2.000 динара.

Тужилац је против другостепене пресуде изјавио ревизију због ситних повреда парничног поступка и погрешне примене материјалног права, те је Врховни суд његову ревизију као неосновану одбио из ових разлога:

Одлука судова првог и другог степена о издржавању тужене основана је на закону. Чињенице о трајању брака и личним приликама тужене нижестепени судови су правилно ценили код одлучивања о трајању обавезе тужиоца за плаћање издржавања с обзиром да је одређено издржавање на одређени временски период од једне године.

Овакво ограничење трајања издржавања у складу је са законом.

По становишту овога суда у складу су са законом такође и одлуке нижестепених судова у оном делу у коме је одређен једногодишњи рок трајања издржавања од правноснажности пресуде.

Пошто је у питању одлука о издржавању разведених брачних другова, дакле о издржавању после престанка брака правилно су нижестепени судови одредили почетак овога рока са престанком брака, пошто су нашли да се може досудити временско и ограничено издржавање.

Чињеница је да је тужена незапослена и да нема имовине, па према томе она има право да тражи издржавање. Околност да је млада и здрава може бити од значаја код одређивања трајања издржавања (што су судови и правилно ценили) али не и за искључивање тужене из тога права. Коначно, имовинске могућности родитеља тужене не могу бити од значаја за право тужене на супружанско издржавање, јер је обавеза тужиоца као брачног друга у овом погледу примарна. Због тога све док тужилац као брачни друг има услова да плаћа супружанско издржавање он не може ову своју обавезу превалити на родитеље тужене.

(Врховни суд Војводине, Пресуда Рев-1 43/79 од 17. IX 1979)

Обавеза родитеља за издржавање детета за време његовог школовања*

Ради установљења да ли дете, које од родитеља тражи издржавање у смислу члана 55. став 2. Закона о односима родитеља и деце, за време школовања на вишој школи, пре коначног завршетка овог школовања уредно удовољава својим школским и другим обавезама, није довољно утврдити чињенице, да до завршетка четврте школске године није положио ни све испите друге године, већ је потребно детаљно испитати све околности учења, његове материјалне могућности и све што указује на то да ли је према својим способностима учинио све да би постигао прописани резултат учења.

У позитивном случају наиме, родитељи су обавезни да према својим могућностима издржавају своје дете још онолико времена колико је прописима предвиђено да то школовање траје у тој струци.

Из образложења:

Тужилац је покренуо парницу против оца ради повишења доприноса на његово издржавање.

Није спорно да се тужилац у почетку школске 1973/74. године уписао на Ветеринарски факултет Београдског универзитета. До краја јуна 1977. године, дакле до завршетка четврте школске године студија, није положио све испите из прве две године. Из ових разлога није се могао уписати на трећу годину.

На основу ових чињеница првостепени суд је ипак нашао да је тужилац уредно удовољио својим школским и другим обавезама и обавезао је оца детета као туженика, на исплату повишеног доприноса за издржавање.

* Пошто је поступак вођен на мабарском језику и одлука донета на мабарском језику, сентенца са образложењем се даје у преводу на српскохрватском језику.

Другостепени суд оценом наведених чињеница је нашао да тужилац, — као дете које захтева издржавање, није уредно, на прихватљив начин удовољио својим школским и другим обавезама и преиначењем првостепене пресуде тужбени захтев је одбио.

На основу ревизије тужноца, ревизиони суд је нашао да су оба нижестепена суда своју пресуду донели повредом права материјалног права, јер за примену члана 55. став 2. Закона о односима родитеља и деце није било довољно чињеничног основа; односно услед погрешне примене материјалног права чињенично стање је остало непотпуно.

Нижестепени судови нису утврдили колико година траје школовање на Ветеринарском факултету Београдског Универзитета према прописима тог факултета. Нису утврдили надаље, да тужилац за време студирања у току прве године, колико и какве испите је положио. Исто тако није утврђено ни то, да за следеће две године, када се у трећу годину није могао уписати као редовни слушаца, какве испите је положио и са каквим успехом. Није установљено надаље ни то, за просечно колико година студенти завршавају школовање на овом факултету, шта су биле материјалне и психолошке препреке, које је тужилац морао савладати да би постигао просечан резултат, који се од њега може очекивати.

Ради утврђења свих ових чињеничних околности, а у сврху правилне примене наведеног правила материјалног права, ревизиони суд је на основу члана 395. став 2. ЗПП укинуо пресуде оба нижестепена суда и предмет је вратио првостепеном суду ради поновног суђења.

(Врховни суд Војводине, Решење Рев. 500/79 од 18. X 1979)

НЕКРЕТНИНЕ

Стицање права својине на непокретностима

Упис својине на непокретностима у земљишној књизи у корист одређеног лица није апсолутан доказ о његовом стварном власништву, ни-

ти се такво лице може са успехом позивати на земљишно-књижни упис против држаоца некретнине који има јачи правни основ стицања по материјалном праву.

Из образложења:

Тужилац је уписан као земљишно-књижни власник некретнина по основу купопродајног уговора са ранијим земљишно-књижним власником. Некретнина је стечена претежним делом средствима његове ванбрачне жене.

Тужени су у поседу некретнина као савесни стицаоци по основу купопродаје склопљене са ванбрачном женом тужноца — земљишно-књижног власника, која је некретнине имала у поседу. Тужилац је напустио своју ванбрачну жену, па је она на тим некретнинама саградила кућницу и касније некретнине продала.

Тужилац сада тражи предају спорних некретнина од тужених ослобођених од бесправно подигнутих објеката лица и ствари.

Против правоснажних пресуда нижестепених судова којима је одбијен тужених захтев да се тужени обавезу да му предају у искључиви посед земљиште слободно од бесправно подигнутих објеката, лица и ствари тужилац је благовремено изјавио ревизију због битних повреда одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права.

Врховни суд Војводине је нашао да ревизија није основана из следећих разлога:

„Из чињеница које је првостепени суд утврдио, исти суд је извео правилан закључак, да су тужени правно ваљано, теретним послом, законито и савесно — по правном основу купопродаје и на правно ваљан начин стекли право својине на спорном земљишту. Право својине спада у ред апсолутних права, али упис својине на некретнинама у земљишној књизи у корист одређеног лица није апсолутни доказ о његовом стварном власништву. У конкретном случају доказано је да је М. Д. заједно са тужиоцем као његова ванбрачна сунруга била субјект стицања спорног земљишта па је она без сумње била овлашћена да свој сувласнички део отуђи туженима...

Купопродајни уговор као правни основ стицања је ваљан из разлога што је према правилима имовинског права која су била примењивана у време закључења предметних купопродајних уговора и усмени купопродајни уговор правно ваљан, ако је у то време у целисти или у претежном делу извршен а усмени купопродајни уговор закључен између М.Д. и тужене Н.И. је у то време у целисти извршен.

Што се тиче сувласничког дела тужночевог, тужени би тај део стекли и по правном основу грабења с обзиром на њихову савесност као и тужночеве ванбрачне жене Н.И. и на како то у образложењу другостепене пресуде стоји, „однос вредности подигнутих стамбених зграда и вредности земљишта у време грабења.”

(Врховни суд Војводине, Решење Рев. 357/79 од 7. IX 1979)

Из Билтена судске праксе

Праксу приредно

Борбе Вебер

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 14. марта 1980. године, донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај председника и секретара Управног одбора о раду органа Коморе између две седнице и благајника Управног одбора о стању финансијских средстава Адвокатске коморе Војводине на дан 14. марта 1980. године.

2) Управни одбор задужио је Комисију за статутарна и нормативна акта да на основу датих предлога Комисија сачини нацрт одлуке о изменама и допунама Статута Адвокатске коморе Војводине у циљу спровођења у живот иницијативе друга Тита за увођење колективног руководства и колективне одговорности у Адвокатској комори Војводине.

3) Решењем број 33/80 уписује се у Именик адвоката Трифуновић Милан, са седиштем адвокатске канцеларије у Бачу у Ул. Маршала Тита бр. 40 са даном 14. март 1980. године.

4) Решењем број 57/80 уписује се у Именик адвоката Филиповић-Љубић Милка са даном 1. IV 1980. године са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Штросмајерова бр. 20.

5) Решењем број 38/79-3 на основу члана 62. Закона о управним споровима, у складу са пресудом Врховног суда Војводине У. бр. 1807/79 од 31. XII 1979. године, уписује се у Именик адвоката Пејовић Никола, пензионер из Новог Сада, са седиштем канцеларије у Новом Саду, Ул. Максима Горког бр. 2, а са даном 14. март 1980. године.

6) Решењем број 73/79-3 на основу члана 62. Закона о управним споровима у складу са пресудом Врховног суда Војводине број У. 1974/79 од 31. XII 1979. године, уписује се у Именик адвоката Грабовачки Милош, адвокат у пензији из Инђије, са седиштем канцеларије у Инђији, Лењина бр. 19.

7) Решењем број 56/80 уписује се у Именик адвокатских приправника Гетл Еде са адвокатско-приправничком вежбом у Адвокатској радној заједници „Правна помоћ“ у Зрењанину. Адвокатско-приправничка вежба тече од 14. марта 1980. године.

8) Решењем број 37/80 брише се из Именика адвоката др Василије Јовановић из Панчева, са даном 31. јули 1979. године, јер је Управни одбор утврдио на основу извештаја Општинске организације адвоката Панчево да је др Василије Јовановић 1. августа 1979. године престао да обавља адвокатску делатност, због остваривања права на старосну пензију. За преузимаатеља адвокатске канцеларије др Василија Јовановића одређен је Стошић Драгомир, адвокат у Панчеву. Др Василије Јовановић

известно је да и након пензионисања задржава чланство у Фонду по-
смртнине.

9) Решењем број 53/80 узето је на знање да Каћански Миливој и
Вебер Борбе на основу члана 47—52. Статута Адвокатске коморе Војво-
дине од 20. II 1980. године воде удружену адвокатску канцеларију у
Н. Саду, Караборјева бр. 31.

10) Решењем број 50/80 евидентиран је уговор о пружању правне
помоћи и заступању склопљен дана 15. I 1980. године између Булатовић
Радоње, адвоката у Н. Саду, и ООУР „Опера са балетом” СНП-а Нови Сад.

11) Решењем број 54/80 узето је на знање да је Ференц Лазар, адво-
кат из Житишта, преселио седиште своје адвокатске канцеларије из Жи-
тишта у Зрењанин, Петефијева бр. 12.

Управни одбор

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Јован А. Јерковић, <i>Одговорност продавца за материјалне недостатке ствари</i> — — — — —	1
Иван Кркљуш, <i>Уговор о коришћењу стана и уговор о закупу стана</i> — — — — —	12
Др Лазар Малешевић, <i>Ослобођење од казне према југословенском кривичном законодавству</i> — — — — —	22

ПРИКАЗ

Мр Тодор Ачански, Др Слободан Перовић: „Облигационо право“, <i>книга прва</i> — — — — —	29
---	----

СУДСКА ПРАКСА

<i>Из Билтена судске праксе</i> (приредио Борђе Вебер) — —	33
--	----

САОПШТЕЊА

<i>Из седнице Управног одбора</i> — — — — —	38
---	----

Уређивачки савет:

Председник:

Никола Вујашиковић

судија Врховног суда Војводине

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, саветник покрајинског секретара за правосудје и општу управу, *Никола Јеловац*, адвокат у Сомбору, *Баса Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњевић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Н. Саду, *Душан Мићих*, секретар Покрајинског друштвеног правобраниоца самоуправљања, *Светозар Николић*, судија Врховног суда Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у Новом Саду, *Војислав Рашовић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, адвокат у Зрењанину, *др Петар Шарчевић*, доцент Правног факултета на Ријеци, *Душан Шипка*, стручно-политички сарадник у Покрајинској конференцији ССРН Војводине

Уређивачки одбор:

Главни и одговорни уредник:

Сава Савић

адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Будислав Вулетић*, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављев*, судија Општинског суда у Новом Саду, *Мирослав Здјелар*, адвокат у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Вишег суда у Новом Саду.

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/І. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 360.— дин. за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 35.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САНВ бр. 418—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

